

MAREK SUCHÁNEK

NÁRODNÍ OBEC FAŠISTICKÁ NA MORAVĚ V LETECH 1926–1938

Abstract

Political party called National Fascist Community represents most significant organisation of the Czech fascist movement in the period of the First Czechoslovak Republic. Leader of the party was famous Czech legionnaire general – Radola Gajda. Political program of the party was mainly negativistic (against minorities, Communists, liberal democracy, etc.). Some members of the party were active in the period of Second Republic (1938–1939) and the Protectorate (1939–1945) too.

Key words

National Fascist Community, Czech Fascist Movement, Radola Gajda.

Národní obec fašistická (NOF) představuje nejvýznamnějšího a nejsilnějšího reprezentanta českého fašismu v první československé republice. NOF vznikla dne 24. března roku 1926 díky splynutí všech dosud existujících fašistických organizací.

Především díky NOF byl český fašismus brán jako politická síla pravidelně se účastnící parlamentních i komunálních voleb, se kterou je nutné počítat (ačkoliv samozřejmě nelze přeceňovat reálný vliv NOF, který zůstal minimální).

NOF však zároveň zůstávala značně nevyzpytatelnou. Vedle legitimních parlamentních aktivit se nikoliv nevýznamná část NOF prezentovala značně nestandardně až protisystémově, což dokumentuje především pokus o násilné vystoupení proti stávajícímu režimu v případě přepadení kasáren v Brně – Židenicích.

výkonného výboru československých fašistů. Na konferenci brněnské župy NOF dne 3. října 1926 došlo k otevřenému konfliktu mezi MUDr. Navrátillem (který byl v té době předsedou brněnské župy NOF) a Cyrilem Svozillem (nedávno zvoleným zemským předsedou NOF) kvůli vyloučení dvou stoupenců MUDr. Navrátila z důvodů finančních machinací a zpronevěry části finančních prostředků brněnské župy NOF.

Zásadní roztržka (předznamenávají vznik Moravské NOF) se týkala osoby zemského tajemníka NOF a bývalého aktivního komunisty Jana Doležala.² MUDr. Navrátil a jeho stoupenci obvinili Doležala z přetrvávajících kontaktů s komunistickou stranou. Doležal měl sloužit uvnitř NOF jako komunistická buňka a informátor. Konflikt ohledně Doležala nakonec přerostl v zásadní spor mezi příznivci Svozila (který byl nařčen z používání diktátorských metod v rámci NOF) a brněnskými stoupenci MUDr. Navrátila, mezi které patřil mj. Dr. Vladimír Teyrovský (jeden z dřívějších zástupců Za Moravu a Slezsko v radě desíti československých fašistů a důležitý představitel moravské NOF). Doležal disponoval otevřenou podporou Svozila, neboť tento Doležala přivedl do řad NOF a aktivně ho podporoval. Nevůli značné části členské základny vzbuzovala také Doležalova personální politika. Doležal z pozice zemského tajemníka NOF mj. prosadil do redakce listu Moravská orlice Felixe Paara, který dříve pracoval ve Stráži socialismu. Protěžováním bývalých levicově smýšlejících osob na funkce v NOF mělo, dle Navrátilova mínění, dojít k diskreditaci fašistického hnutí. Svozilovo křídlo naopak počítalo s tím, že Doležal pomůže přetáhnout do NOF řadu stoupenců komunistické strany a udělá z nich přesvědčené fašisty.

7. října 1926 vystoupil MUDr. Navrátil z NOF a založil Moravskou NOF (MNOF), aniž by se ovšem zřekl návratu a nepřestal v něj doufat. K MNOF se z Brna připojila celá židenická jednota (100 členů), část Husovic (180 členů) a část Brna III (300 organizovaných členů). Navíc se k ní klonila nejsilnější brněnská jednota v Králově Poli a dále Blansko a Boskovice.³ Tiskovým orgánem MNOF byl týdeník Vlast, ostře útočící zejména na vrcholné představitel NOF, včetně R. Gajdy. Týdeník Vlast (který měl podle

² Jan Doležal (aktivní člen sociální demokracie a komunistické strany) pracoval jako redaktor Rudého Práva a šéfredaktor Rovnosti. 20. července 1926 byl jmenován zemským tajemníkem NOF. Působil rovněž jako redaktor Moravské orlice za měsíční plat 2 700 korun. Doležal udržoval přátelské styky s šéfredaktorem Moravsko orlice Otakarem Leblochem. V řadách NOF vystupoval Doležal ostře protikomunisticky: např. na schůzi NOF v Brně – Žabovřeskách 17. srpna 1926 prohlásil, že „*stranu komunistickou nutno je rozehnat a její předáky třeba i pověsit*“. Viz MZA, B 40/3 F, karta 1 (447).

³ K o t l á n , Pavel: *Frakce Národní obce fašistické (NOF) na Moravě ve 20. letech 20. století*, Střední Morava. Vlastivědná revue 17, 2003, s. 78–83.

původního Navrátilova záměru nést označení Šlik) byl od 27. října 1926 tištěn v tiskárně Moravská unie. První číslo o osmi stranách vyšlo v nákladu deseti tisíc výtisků. Stoupencům NOF byly vydávány členské legitimace s vyobrazením sochy sv. Václava na přední straně a s hesly: „*Svatý Václave, nedej zahynouti nám ni budoucím!*“ a „*Blaho vlasti budiž nejvyšším zákonem*“. Existovaly však i legitimace s vyobrazením Jana Žižky z Trocnova třímajícího palcát na přední straně a trikolórou na straně zadní.

Moravská část NOF, vedená Svozilem, reagovala na odštěpenecké snahy nikoliv nepodstatné části členstva vydáním oběžníku členům NOF, ve kterém byly odsouzeny veškeré rozvratné snahy jako „*dílo protifašistické a protinárodní, ve prospěch socialistických a komunistických stran*“ (MNOF přitom paradoxně kritizovala působení bývalého komunisty Doležala uvnitř NOF; viz výše – pozn. aut.). Vznik MNOF byl označen za „*kolosální nesmysl, zoufalství a za vyloženou zradu na fašistických zásadách*“. Svozilovo křídlo disponovalo největší podporou v jednotách Brno I (zde působil i Doležal) a Brno II (pod vedením Františka Aujeského).

Svozilovo křídlo získalo další protivníky z řad NOF díky snahám Svozila potlačit list Moravská orlice jako oficiální tiskový orgán brněnské NOF.⁴ Svozil prosazoval jím vlastněnou Selskou stráž, vycházející v Prostějově, jako oficiální tiskový orgán moravských fašistů. Svozilovým sobeckým cílem pak bylo prodat moravské fašistické veřejnosti co možná největší počet výtisků Selské stráže na úkor konkurenční Moravské orlice. Proti často nevybíravě jednajícimu Svozilovi se nakonec postavila i část členské základny NOF v Olomouci (vedená Dr. Vaňkem), Prostějově, Přerově a Kroměříži. Svozil však disponoval setrvalou podporou pražského ústředí NOF.

⁴ Deník Moravská orlice byl na jaře 1926 odkoupen zubním lékařem Dr. Františkem Čechem, bankovním úředníkem Ženožičkou a obchodníkem s realitami Dr. Františkem Dvořákem od spolku velkostatkářů za částku 10 000 korun. Majitelé (stoupenci fašismu) poté požadovali od NOF částku 150 000 korun. V květnu 1926 se trio majitelů stalo podílníky a členy tzv. tiskového konsorcia NOF s vkladem 50 000 korun. Uvažovalo se o možnosti, že zbytek z požadovaných 100 000 korun zakoupí zámožnější členové NOF. Od 1. června 1926 byla Moravská orlice označována za „*oficiální denní orgán NOF na Moravě*“. List vycházel v nákladu 1400 výtisků v pracovních dnech a 1800 výtisků v neděli. Spor o odkoupení Moravské orlice, která by se oficiálně stala majetkem NOF, byl veden i v podzimních měsících roku 1926 (NOF tehdy majitelům za převedení vlastnických práv neúspěšně nabízela částku 80 000 korun). V dubnu 1927 se dalším spolumajitelem listu stal brněnský bankéř Karel Nevrtal. Kvůli nechtí převést vlastnická práva k listu na NOF byl v červenci 1927 Dr. Čech z NOF vyloučen. Moravská orlice poté vycházela pod označením „*nezávislý týdeník*“ a mj. ostře glosovala poměry v hnutí (viz článek „*Fašismus na Brněnsku nemocen*“ ze 17. července 1927). Rovněž krajský sekretariát NOF byl vykázan z místností, patřících majitelům Moravské orlice.

Postupem doby se vytvořila jasná dělicí linie mezi MNOF a moravskou (roz. Svozilovou) NOF. Obě strany se zásadně lišily mj. v taktice, jak získat větší podíl na moci pro stoupence fašismu. Svozil (spolu s Doležalem) navrhoval revoluční cestu k uchopení moci, MNOF se naopak stavěla proti jakékoliv formě revoluce. MNOF vyčítala Svozilovu křidlu „*neustávající útoky proti hlavě státu, naprostý nedostatek programu politického, hospodářského a kulturního, nepřeknou úroveň tisku a záhadné útočné přípravy*“. MNOF ostře odsuzovala diktaturu, která je „*sama o sobě nespravedlivá, nečestná, nemravná a národ by ji nesnesl*“. Poněkud překvapivou snahou MNOF bylo prosazení demokratických postupů a „*vzorné demokracie v republice*“.⁵

12. listopadu 1926 se v restauraci U Cajplů na Kozí ulici v Brně konala plenární schůze všech jednot MNOF (brněnská MNOF v té době disponovala podporou šesti jednot). V sálu restaurace bylo přítomno na 100 příznivců MNOF. Schůze se účastnil také delegát Rodobrany, který navrhl splynutí této organizace s MNOF. Z důvodu málo početné členské základny Rodobrany bylo jejím členům doporučeno požádat o členství a vstoupit do řad MNOF. Na schůzi byl dále schválen slib MNOF⁶ a nově jmenována redakční komise týdeníku Vlast.

Krátká samostatná existence MNOF byla ukončena v prvních lednových dnech roku 1927 u příležitosti sjezdu Národní obce fašistické a zasedání Velké fašistické rady v Brně ve dnech 1.–2. ledna 1927. Z důvodu nesouhlasu pražského ústředí NOF nebyli na sjezd pozváni zástupci MNOF. Otázka možné kooptace MNOF však byla intenzivně projednávána zejména dřívějšími sympatizanty MUDr. Navrátila v zemském výkonném výboru NOF, ke kterým patřil především Dr. Vladimír Teyrovský. 3. ledna 1927 byla k MUDr. Navrátilovi vyslána delegace NOF (vedená Dr. Teyrovským) s oficiální nabídkou sloučení obou organizací. Moravská NOF přitom přistoupila na zásadní kompromis a odstranila J. Doležala, kvůli kterému do značné míry rozkol mezi oběma skupinami vznikl. Doležalovi byla nabídnuta možnost odejít „*na dvouměsíční zkušební lhůtu*“ do pražského ústředí NOF. Doležal však tuto nabídku z důvodu odloučení od rodiny neakceptoval a v jarních měsících roku 1927 z NOF vystoupil.

⁵ Uvedené citace jsou převzaty z obsáhlého (třináctistránkového) letáku MNOF „*Jednotám Národní obce fašistické na Moravě*“, který byl rozšiřován v průběhu října a listopadu 1926.

⁶ Slib členů MNOF: „*Při památce padlých našich hrdinných předků Moravanů na Bílé Hoře slibujeme vždy věrni zůstatí idejím národa českého a slovenského, hájiti všude a za každých okolností hrdý prapor československý a vydobytou svobodu proti všem nepřátelům, věrně a neochvějně bojovati za práva Čechů a Slováků tak, jak nám povinnost a čest velí. Tak slibujeme.*“

NOF byla rovněž ochotná převzít tiskový orgán MNOF Vlast, který by dále vycházel jako pondělní příloha Moravské orlice. Finanční situace MNOF byla v době vyjednávání o sloučení značně tristní a Vlast musela z důvodu cca 30 tisíc korun dluhů přestat vycházet. Zejména s ohledem na výše uvedené důvody bylo na členské schůzi MNOF 7. ledna 1927 jednomyslně odhlasováno sloučení MNOF s NOF. Následně byly jmenovány sedmičlenné komise obou organizací, které dojednaly konkrétní organizační náležitosti sloučení.

Proti sloučení s MNOF vystoupili majitelé Moravské orlice, obávající se možnosti, že by tiskový orgán MNOF Vlast mohl po stabilizaci finančních poměrů nahradit jejich list na pozici oficiální tiskoviny fašistů na Moravě. O definitivním sloučení obou organizací rozhodlo na přelomu ledna a února 1927 direktorium NOF.

Gajda v čele NOF

Ve dnech 1.–2. ledna 1927 se v místnosti vinárny Plzeňského dvora v Brně konalo zasedání Velké fašistické rady NOF. Zasedání se zúčastnilo 48 delegátů z Čech, 24 delegátů z Moravy a Slezska a 14 delegátů ze Slovenska. Pouze slovenští zástupci nebyli kompletní, když v jejich řadách chyběli tři delegáti. Zasedání zahájil a řídil Cyril Svozil. Zasedání se týkalo zejména organizačních záležitostí: pro zasedání bylo zavedeno nové označení Říšská rada fašistická (namísto Velké fašistické rady) a všechny výbory (zemské, krajské, okresní a místní) byly přejmenovány na rady. V rámci NOF došlo rovněž k vytvoření nové funkce: vůdce. Vůdci bylo podřízeno direktorium, sestávající ze sedmi členů (vůdce a vždy dvou delegátů z Čech, Moravy a Slezska, Slovenska a Podkarpatské Rusi). Morava a Slezsko byli v direktoriu zastoupeni Cyrilem Svozilem a prof. Janem Khéreselem. Počet členů Říšské rady fašistické byl snížen z dřívějších 24 na 23 (11 z Čech, 6 z Moravy a Slezska, 6 ze Slovenska a Podkarpatské Rusi). Zasedání se rovněž usneslo na vyloučení několika členů.

Na návrh Ing. Zdeňka Zástěry (člena direktoria za Čechy) byl vůdcem NOF zvolen⁷ Radola Gajda. Tříčlenná fašistická deputace pak dojela pro Gajdu osobním automobilem do hotelu Slavia, kde nový vůdce NOF po svém nočním příjezdu do Brna přebýval. Gajda (v uniformě generála ruských legií) poté prošel špalírem vztyčených pravic a za zvuků písně „*Hej Slované*“ pronesl

⁷ Formálně ke skutečnému hlasování nedošlo, neboť návrh Ing. Zástěry se setkal u přítomných delegátů s takovou „*bouří potlesku a nadšení, že předseda Velké fašistické rady považoval hlasování za zbytečné*“. Bližší viz zvláštní nedatované vydání Moravské orlice k příležitosti zasedání Velké fašistické rady z ledna roku 1927.

před shromážděnými fašisty v Plzeňském dvoře úvodní řeč: „*Byl jsem vyzván, abych jako vůdce přijal funkci v řadách vašich. Já tak činím! Jako voják nemohl jsem přijati tuto funkci, poněvadž se to přičilo vojenským předpisům. Byl jsem s Vámi jen duchem. Dnes, když nejsem vázán vojenskými předpisy, přijímám a půjdu s Vámi proti všem! Bylo řečeno: vývoj věcí jde nalevo! Já tvrdím, že není to pravda, ale pro nás nehraje tato otázka žádnou roli. My máme jedinou směrnicí: Blaho vlasti budiž naším nejvyšším zákonem! A dle této směrnice chci já jíti. Tak Vám slibuji, bratři!*“⁸

Velká fašistická rada se rovněž usnesla na hlavních ideových zásadách NOF. Delegáti odsouhlasili, že NOF je „*politickým hnutím národním, úplně samostatným a úplně neodvislým od všech politických stran*“. Stávající politické strany jsou, dle NOF, totiž založeny na zásadách demokracie a liberalismu, které fašisté zásadně popírají. Byl požadován přechod od demokracie, založené na politických stranách, k vládě, opírající se o zájmové skupiny (syndikáty či stavy). Delegáti odmítli NOF jako politickou stranu a přimlouvali se maximálně za „*volné politické sdružení*“. Realita však byla jiná. NOF získávala pevné organizační struktury a hlasy po upevňování stranické hierarchie sílily.⁹

Delegáti dále zdůraznili nutnost vybudování „*silné národní říše Čechů a Slováků*“, která se bude „*opírat jediné o státní vůli politicky uvědomělých občanů*“. Občané Československa jiné národnosti mohou být k účasti na veřejném životě přizváni pouze když „*činy dokáží, že stojí na půdě národního státu*“. V oblasti zahraniční politiky byla prosazována koncepce „*pevného svazku slovansko – románského*“, jako protiváhy Německa a sovětského Ruska. V rámci této koncepce však musely být nejdříve vyřešeny sporné otázky mezi Itálií a Jugoslávií. Malá Dohoda byla brána jako nedostatečná záruka československé bezpečnosti a měla být přinejmenším rozšířena o další slovanské státy.

V usnesení bylo také odmítnuto politické vměšování do ryze náboženských otázek a požadována široká samospráva pro Moravu se Slezskem a Hlučínskem, Slovensko a Podkarpatskou Rus.

Pokračující štěpení v NOF

Vyloučení stoupců různých frakčních křídel z NOF na zasedání Velké fašistické rady 1.–2. ledna 1927 neznamenal konec vytváření opozičních

⁸ Moravská orlice. Zvláštní nedatované vydání k příležitosti zasedání Velké fašistické rady, leden 1927.

⁹ K o t l á n , P.: *Frakce Národní obce fašistické (NOF)*, s. 80.

platformem v rámci NOF, vystupujících proti politice pražského ústředí a vedoucích orgánů NOF. Odštěpenecké snahy byly nadále nejsilnější na Moravě, konkrétně pak na Olomoucku.

V říjnu 1927 se v rámci NOF vytvořilo uskupení Národní tábor, soustředěné kolem olomoucké a prostějovské jednoty a tiskoviny Selská stráž.¹⁰ V opozici proti Národnímu táboru stáli členové z okruhu brněnského týdeníku Moravsko-slezská stráž, který byl redigován bývalým redaktorem Selské stráže Václavem Velinským. Brněňští členové NOF byli oporou Gajdova vedení. V následné sérii vzájemných vylučování a rozpouštění jednot stál Gajda jednoznačně na straně brněnské části NOF.¹¹ Spor se natolik vyhroutil, že v prosinci 1927 podal Cyril Svozil žalobu na Václava Velinského pro zpronevěru finančních prostředků v době jeho působení, jakožto redaktora Selské stráže.¹² Cyril Svozil zůstal v době vypjatých sporů především s brněnskou částí stále členem NOF. K jeho vyloučení došlo až po ústředím zakázané schůzi opoziční části NOF, která se konala v České Třebové dne 8. ledna 1928.

Situace dále eskalovala po sjezdu Říšské rady očistné akce NOF dne 5. února 1928 v baště opozičníků – v Olomouci. Sjezdu se účastnilo na 171 delegátů, zastupujících celkem 64 jednot. Delegáti jasně deklarovali odpor k politickému stranictví a k uplatňování vůdcovských principů při řízení fašistického hnutí a státu. Pro hnutí byl přijat název Národní tábor československý a jeho ústředním tiskovým orgánem ustanovena Stráž Národního tábora, dříve Selská stráž.¹³ Nejsilnější pozice měl Národní tábor československý na Olomoucku a Prostějovsku. Tradičně neúspěšné byly aktivity Národního tábora československého na Brněnsku. Činnost Národního tábora československého lze označit za marginální a bez výraznějšího dlouhodobého vlivu.

Přepadení kasáren v Brně – Židenicích a jeho dopady

Nejvýznamnější násilné vystoupení fašistů v období První republiky se odehrálo v noci z 21. na 22. ledna 1933. V ranních hodinách uskutečnilo několik desítek příslušníků NOF (především z Brněnska a okolí Bučovic) pod vedením npor. Ladislava Kobsinka přepad Svatoplukových kasáren 43.

¹⁰ Tamtéž, s. 80.

¹¹ MZA, fond B 40/3 F, karton 3 (449).

¹² V lednu 1930 byl Velinský odsouzen k 4 měsícům vězení nepodmíněně. Více k soudnímu sporu viz: MZA, B 40/3 F, karton 5 (451).

¹³ K o t l á n , P.: *Frakce Národní obce fašistické (NOF)*, s. 82.

pěšího pluku v Brně – Židenicích. Pro fašistický útok na kasárna se vžilo označení „Židenický puč“.¹⁴

Fašisté byli ozbrojeni převážně holemi, noži či bodáky, jen málokterý měl revolver.¹⁵ Nejaktivněji si v celé akci počínal Ladislav Kobsinek, který přítomným fašistům namluvil, že akce je součástí celostátního fašistického převratu. Hlavním cílem bylo zmocnit se střelných zbraní. Útočníci pronikli do zbrojního skladu, kde odcizili několik pušek a truhlík s náboji. Mezitím se však podařilo uniknout dozorčímu důstojníkovi, který zburcoval technickou rotu a frekventanty poddůstojnické školy. Během následné šarvátky s probuzenými vojáky byl střelou do hlavy usmrcen jeden z útočnicků – Cyril Seménka. Několika vojákům se v průběhu přepadu podařilo opustit kasárna a přivolat pomoc. Potlačení přepadu a pozatýkání útočnicků pak již bylo pouze otázkou času. Výsledkem přepadu bylo několik lehce zraněných na obou stranách, 1 vážně zraněný voják, 3 útočníci a 1 mrtvý fašista.

Následující týdny probíhaly výslechy zadržených i svědků na půdě policejního ředitelství v Brně, zároveň státní moc zasáhla proti funkcionářům NOF. Na území republiky probíhaly domovní prohlídky, v jejichž rámci byly zabavovány tiskoviny a v některých případech i zbraně.¹⁶ Cílem bylo zjistit celkový rozsah spiknutí. Domovní prohlídka byla provedena rovněž u R. Gajdy, který byl následně zatčen dne 22. ledna na Slovensku. Hlavní organizátor přepadu, Ladislav Kobsinek, byl zatčen v Jugoslávii.

Před soudem bylo obžalováno celkem 47 osob. Kobsinek se snažil dokázat, že byl součástí rozsáhlého spiknutí, řízeného Gajdou a směřujícího k nastolení fašistické diktatury, jež měla vynést do čela země právě tohoto bývalého generála. Kobsinek prohlašoval, že byl kontaktován pomocí tajných kurýrů, kteří mu dali k akci povel. Gajda vše rozhodně popřel, přiznal pouze, že se s Kobsinkem znal, ovšem považoval jej za nedůvěryhodné-

¹⁴ Nejobsáhlejší archivní materiál k Židenickému puči lze nalézt v Moravském zemském archivu v Brně, především pak ve fondu B 40/3 F, karton 13 (459). Fond mj. obsahuje vyličení útoku, seznam zadržených, výslechové protokoly (včetně výslechů hlavních aktérů přepadení, především Ladislava Kobsinka), vojenský posudek k akci, průběh a výsledky domovních prohlídek, rozsudky, odvolání a články tisku. Akce je popsána rovněž ve studiích Miloslava Moulise (M o u l i s , Miloslav: *Tajné heslo granát*. Praha 1973), Libora Výkoupila (V y k o u p i l , Libor: *Fašistický útok na Židenická kasárna v roce 1933*. In: Forum Brunense, s. 121–136) a Ivo Pejčocha (P e j č o c h , Ivo: *Židenický puč*, Historie a vojenství 2006, č. 4, s. 20–36).

¹⁵ V y k o u p i l , L.: *Fašistický útok*, s. 122.

¹⁶ P e j č o c h , I.: *Židenický puč*, s. 30.

ho a psychicky labilního.¹⁷ Konečný rozsudek byl vyneseno dne 28. března 1934 Nejvyšším soudem v Brně.¹⁸

Židenický puč lze chápat spíše jako omezenou lokální akci bez širší podpory. Rozhodně se nejednalo o předzvěst plánovaného celostátního puče s cílem svržení demokracie a nastolení fašistické diktatury.

Po soudním procesu byly zřetelně utlumeny násilné aktivity ze strany NOF a jejich stoupenců. Výnosem ministra vnitra ze dne 23. ledna 1933 byly zakázány veřejné fašistické schůze, průvody a shromáždění. Dále nebyl povolen tisk a distribuce fašistických tiskovin. Ústředí NOF tak udržovalo spojení s jednotami prostřednictvím tzv. organizačních referátů, vydávaných v týdenních intervalech. První organizační referát nadepsaný „*NOF nemá nic společného s Národní ligou*“ byl vydán první březnový týden roku 1934.¹⁹ Počátkem roku 1934 byly rovněž zaváděny nové členské legitimace NOF v oranžové barvě. Řada schůzí NOF byla úředně zakázána či rozpuštěna, vydávání tiskovin pozastaveno, případně docházelo k jejich konfiskaci. NOF se rovněž potýkala se značnými finančními problémy.

V souvislosti s vazbou R. Gajdy došlo k reformě vedení NOF, když byla na přechodnou dobu ustavena tzv. Rada sedmi,²⁰ jakožto nejdůležitější rozhodovací orgán NOF k řešení neodkladných záležitostí. V Radě sedmi byli zastoupeni členové NOF z blízkého Gajdova okruhu. Rada sedmi uskutečnila několik schůzí, provázených značnými rozpory. Po propuštění Gajdy z vazby byla její činnost utlumená.²¹

11. ledna 1934 dokonce R. Gajda dopisem upozornil brněnskou policii na možnost provokací v souvislosti s prvním výročím Židenického puče.²² Gajda zároveň rozeslal i oběžník všem krajským náčelníkům NOF na Moravě, ve kterém důrazně varoval před jakýmikoliv kroky, které by se daly vykládat jako provokace. Pokud provokace ve svých jednotách zaznamenají, mají zodpovědné členy vyloučit a vše oznámit policii. V oběžníku Gajda dále vyjádřil „*snahu o cílevědomou práci na legálním podkladě*“²³

¹⁷ Tamtéž, s. 32.

¹⁸ Celkem bylo odsouzeno 46 osob. Tresty se pohybovaly v rozmezí 18 měsíců až 12 let (v případě Ladislava Kobsinka). 4 fašisté byli odsouzeni rovněž k peněžitým trestům v rozmezí 2000 – 20 000 korun československých.

¹⁹ MZA B 40/3 F, karton 8 (454). Organizační referát NOF „*NOF nemá nic společného s Národní ligou*“.

²⁰ Po určitou dobu se Rada skládala z 10 členů, přičemž vedoucí osobou byl bývalý soudce Dr. Vážný z Pardubic.

²¹ MZA, B 40/3 F, karton 8 (454).

²² MZA, B 40/3 F, karton 8 (454). Dopis Gajdy policejnímu ředitelství v Brně ze dne 11. ledna 1934.

²³ Tamtéž. Oběžník Gajdy všem krajským náčelníkům na Moravě.

a distancoval se od myšlenek na fašistický převrat. V souvislosti s prvním výročím Židenického puče nebyly zaznamenány významnější excesy, na Brněnsku došlo pouze k rozšiřování letáků s nevalnými texty²⁴ písní „*Přijde Gajda*“ a „*Jedné noci v Židenicích*“.

Po Židenickém puči byla aktivita moravské části NOF značně utlumena. NOF byla zmitána rozpory a na jejím řízení se podílely velmi kontroverzní osoby, jako např. Antonín Klenka,²⁵ jmenovaný počátkem roku 1934 zemským organizátorem NOF pro Moravu. Antonín Klenka byl člověk s pestrou kriminální minulostí, mnohokrát soudně trestán pro majetkovou trestnou činnost, především pro krádeže, podvody a zpronevěru finančních prostředků. I v rámci výkonu své funkce v NOF se Klenka dopustil majetkové trestné činnosti. Podílel se zejména na finančních machinacích s provizemi od Národní pojišťovny, které byly původně určeny pro volební fondy NOF. Brněnská filiálka Národní pojišťovna rovněž Klenkovi poskytla k pokrytí jeho činnosti automobil, který však Klenka místo práce pro pojišťovnu využíval převážně ke svérázné politické agitaci na Brněnsku a v oblasti jižní Moravy (prodával pohlednice a obrázky Gajdy a většinu takto utržených finančních prostředků použil pro své osobní účely). Automobil byl Klenkovi následně odebrán. V říjnu 1934 byl Antonín Klenka zatčen na základě zatykače okresního soudu v Čadci. Trestní stíhání znamenalo i zbavení Klenka funkce zemského organizátora NOF pro Moravu a jeho následné vyloučení z NOF. V srpnu roku 1936 bylo po Antonínu Klenkovi vyhlášeno pátrání kvůli žalobě za urážku prezidenta republiky. Postava a činnost Antonína Klenky dokumentuje personální a organizační krizi, v níž se moravská část NOF ocitla v době po Židenickém puči. Tímto násilným vystoupením ztratila moravská část NOF podporu u širších vrstev potenciálních voličů, kteří odsuzovali použití násilných metod k převzetí politické moci. Postupně docházelo k další názorové radikalizaci u části členů NOF, která se projevila v druhé polovině 30. let XX. století v souvislosti s vyhocením mezinárodní situace a s nástupem německého národního socialismu.

24 Viz. krátký úryvek písně „*Jedné noci v Židenicích*“: „*Jedné noci v Židenicích střílelo se velice/byl tam spáchán velký zločin proti té republice/...Vlastenci jsou v kriminále, zloději jsou v palácích/ třeba že ti vrtichvosti mají seno v palicích ... Vrtichvosti, vrtichvosti, marně se namáháte/ tam kde dneska jsou vlastenci také jednou přijdete ... Brno, Brno, Židenice, nedají vám pokoje/ chtěli jste si na nás dupnout, šlápnete však do hnoje.*“ Leták s textem písně je uložen v MZA, B 40/3 F, karton 8 (454).

25 Materiály k Antonínu Klenkovi a jeho činnosti jsou uloženy v MZA, B 40/3 F, karton 10 (456). Čerpat lze především z policejních hlášení a zpráv.

NOF ve druhé polovině 30. let 20. století

V období druhé poloviny 30. let 20. století lze vysledovat radikalizaci postojů a veřejně prezentovaných názorů a stanovisek u části členstva NOF. Ve vystoupeních čelných představitelů se objevují explicitně formulované protizidovské výroky, případně oslavná konstatování na adresu nacistického Německa, fašistické Itálie či Frankova režimu ve Španělsku. Zejména v Brně pak došlo i k přímým kontaktům mezi představiteli NOF a Sudetoněmecké strany (SDP). Druhým významným znakem sledovaného období je rušení či slučování některých jednot moravské části NOF. Objevují se rovněž citelné rozpory a osobní nevraživosti v rámci řídicích orgánů NOF, a to především v Moravské Ostravě.

V rámci předvolební kampaně roku 1935 se NOF poměrně výrazně věnovala svému vztahu k režimu nacistického Německa a k požadavkům radikalizující se německé menšiny. Kampaň NOF byla vedena v národoveckém duchu. V rozšiřovaných letáčích lze najít pasáže varující před nebezpečím odtržení části převážně Němci obývaných území republiky a je zdůrazňováno, že „*fašisté a Gajda hájí svrchovanost státu Čechů a Slováků*“.²⁶ Proti nebezpečí „*hitlerismu*“ je pak doporučováno „*budovat fašistickou hráz*“.²⁷ Etničtí Češi měli volit jednotně a netříštit své hlasy po vzoru německého elektorátu. V rámci veřejných vystoupení čelných představitelů moravské části NOF i samotného Gajdy však zazněl i obdiv k hospodářské politice nacistického Německa s výrazně protizidovskými podtóny.²⁸ Obojaký vztah vůdčích představitelů NOF k režimům nacistického Německa a fašistické Itálie přetrvával po celé období 30. let 20. století. Z postupné eskalace vztahu nacistického Německa k Československé republice byla ve verbálních i písemných projevech představitelů NOF obvykle viněna německá emigrace. Výše uvedené lze ilustrovat např. na Gajdově projevu v Národním domě v Moravské Ostravě ze dne 7. února 1938. Před početným fórem posluchačů (veřejné schůze NOF se dle policejních údajů zúčastnilo na 1 500 osob) Gajda ostře napadl německou emigraci: „... *Škoda každé kapky krve naší i německé, která by měla být prolita kvůli německé židovské emigraci. Jsme nacionální fašisté a sympatizujeme s každým nacionálním směrem, pokud nás neohrožuje*“ (sic!).²⁹ V rámci svého vystoupení dále Gajda vyzval ke

²⁶ Volební leták NOF „*Český a slovenský občane!*“

²⁷ Tamtéž.

²⁸ Např. v rámci veřejné volební schůze NOF ve velkém sále Stadionu sokolského v Brně z května 1935 Gajda pochvalně ocenil Hitlera za hospodářskou politiku a vyzval k „*vedení boje proti světovému židovstvu a zednářství*“. MZA, B 40/3 F, karton 11 (457).

²⁹ MZA, B 40/3 F, karton 14 (460).

kopírování hospodářské politiky nacistického Německa a vysoce ocenil „*dodržování pořádku a zákonnosti ve fašistické Itálii*“.³⁰

Dílčí sympatie k nacistickému Německu a hledání vzájemných styčných bodů vedlo u části moravských představitelů NOF až k navázání přímých styků se zástupci Sudetoněmecké strany.

Na jaře roku 1936 rozšiřovali mladí brněnští Němci organizovaní ve studentské skupině Sudetoněmecké strany protizidovské pohledy s česky psaným textem. Následným policejním šetřením bylo zjištěno, že tyto pohledy nechal vytisknout zemský sekretariát NOF v Brně, který tyto pohledy mladým sudetoněmeckým aktivistům předal.³¹ Mezi vrcholnými představiteli brněnské NOF a členy Sudetoněmecké strany byly navázány rovněž osobní kontakty. Dne 15. dubna 1936 byl na schůzi brněnské II. jednoty NOF pozván i zástupce Sudetoněmecké strany Roland Denk. Tehdejší okresní náčelník NOF Rudolf Mišurec se vyslovil pro navázání úzké spolupráce NOF se Sudetoněmeckou stranou, která má spočívat především ve vzájemných návštěvách schůzí a ve „*společném boji proti židovstvu*“.³² Mišurec se dále pochvalně vyjádřil o Hitlerově protizidovské politice v Německu.

Kontakty brněnské NOF se Sudetoněmeckou stranou nebyly rozhodně nahodilé, jak o tom svědčí i přesun sekretariátu NOF do budovy na Dominikánském náměstí č. 3 (ve které sídlil rovněž krajský sekretariát Sudetoněmecké strany) z listopadu 1936. Aktivní ve styku se zaměstnanci krajského sekretariátu Sudetoněmecké strany byl především zemský tajemník NOF pro Moravu Jan Gajda.³³

Na druhou stranu patřili členové NOF k nejaktivnějším organizátorům manifestací proti kapitulaci vlády před požadavky velmocí ze září roku 1938. R. Gajda v uniformě ruského generála dokonce několikrát vystoupil a pronesl projev z balkonu Rudolfiny k demonstrantům, požadujícím obranu státu.³⁴ Postoj moravské části NOF k záříjovým událostem roku 1938 nelze přesně zrekonstruovat, lze se však domnívat, že i v moravských jednotách NOF převážil nesouhlas s kapitulací vlády a snaha po obraně státu před již zcela zjevným nebezpečím ze strany nacistického Německa.

30 Tamtéž.

31 Hlášení policejního ředitelství v Brně zemskému úřadu v Brně ze dne 16. dubna 1936. MZA, B 40/3 F, karton 11 (457).

32 Tamtéž.

33 MZA, B 40/3 F, karton 12 (458).

34 P a s á k, Tomáš: *Český fašismus 1922–1945 a kolaborace 1939–1945*. Praha 1999, s. 209.

Sílicí názorovou radikalizací NOF s rasistickými podtóny lze vysledovat i v interních materiálech, jako např. v organizačním pokynu NOF z podzimu 1936, ve kterém je uvedeno, že „za člena nebo členku jednoty NOF mohou být přijaty pouze osoby bezúhonné, mravně zachovalé, rodem, smýšlením a rasou Češi a Slováci, nebo jiní Slované“.³⁵

Ostře protižidovské tiskoviny a letáky NOF byly šířeny od května 1936 především v Moravské Ostravě. Četné hospodářské a sociální problémy Československa byly připisovány působení zednářů a Židů: „...stále chudnutí národa, kulturní a mravní úpadek lidu, je práce rafinovaného mezinárodního Žida. ... NOF je jedinou politickou složkou ve státě, která brání slovanský lid před hrozící nadvládou těchto cizinců, jimž patří 70% zlata, velkoobchodu i průmyslu v republice. Zednářstvo využívá strašlivého zmatku, kterým je zmítán národ a ničí každý pojem lidové kultury, národní tradice, velikosti, pravdy a síly. ... Finančním kapitálem cizáckých peněžních magnátů byla vyvolána bída milionů sedláků, dělníků i duševně pracujících. ... Fašismus znamená nový světový názor, jehož podstata je nesmiřitelný, fanatický boj proti světovládě židovského imperialismu a jeho nástrojům, liberalismu, marxismu a bolševismu.“³⁶

Protižidovské tendence se v rámci moravské NOF objevovaly již od jejího založení. Jednalo se však o okrajový jev, stojící na aktivitě jednotlivců³⁷ v řadách NOF. Zesílení protižidovské rétoriky je tak jedním ze znaků vývoje NOF ve druhé polovině 30. let XX. století. V této souvislosti stojí za zmínku zřízení Árijské fronty při NOF z ledna roku 1935. Zmíněné sdružení se snažilo přilákat do řad NOF členy rozpuštěné DNSAP (Německé nacionálně socialistické strany dělnické) a etnické Maďary (na Slovensku). Aktivity Árijské fronty při NOF však byly zanedbatelné.

Typickým znakem vývoje moravské NOF (především pak jednot v Brně a Moravské Ostravě) ve druhé polovině 30. let XX. století jsou narůstající personální rozpory mezi vedoucími představiteli a členstvem, ve kterých

³⁵ Organizační pokyn NOF, podzim 1936 (přesně nedatováno). MZA, B 40/3 F, karton 12 (458).

³⁶ Leták NOF „Občané hraničáři – mužové a ženy“.

³⁷ Za zmínku stojí zejména postava žurnalisty Karla Zajíčka, který byl do roku 1933 organizován v tišnovské jednotě NOF. Zajíček se snažil o vydání komentáře k Talmudu, ve kterém chtěl upozornit na údajnou existenci tajné mezinárodní „židobolševické organizace“. Zajíček byl i v dobových policejních hlášeních označován za „zuřivého antisemitu“, avšak bez tendencí uchýlovat se k násilí (hlášení policejního ředitelství v Brně ze dne 19.10.1933). Materiály k osobě Karla Zajíčka jsou uloženy v MZA, B 40/3 F, karton 9 (455).

se odráží celkově neuspokojivá situace NOF, především nedostatek finančních prostředků a značné dluhy pražského ústředí organizace.

V říjnu roku 1935 bylo rozhodnutí o sloučení brněnské a tišnovské župy. Novým župním náčelníkem byl jmenován Fabian Kluska, župním organizátorem František Černý a tajemníkem Jan Gajda. Nový župní tajemník byl vzápětí obviněn ze zpronevěry finančních prostředků na chod strany. Proti špatné finanční situaci NOF³⁸ vystoupili členové jednoty z Rousínova, především pak místní hospodářský správce Matěj Vystrčil a člen jednoty Ing. František Jelínek. Rousínovští rovněž požadovali volené a nikoli jmenované funkcionáře.³⁹ Rousínovská opozice však neměla příliš silnou pozici, což se projevilo zejména během zemského sjezdu župních delegátů země Moravskoslezské, který se uskutečnil ve dnech 8.–9. února roku 1936 v Brně. Na čtyři stovky přítomných delegátů projednalo organizační rozdělení NOF na Moravě a ve Slezsku: bylo rozhodnuto o setrvání pěti žup NOF (v Brně, Uherském Hradišti, Olomouci, Ostravě a v Jihlavě). Krátce po zemském sjezdu došlo k mnoha personálním změnám v rámci NOF na Brněnsku, mj. byl z řad NOF vyloučen opozičník z Rousínova Matěj Vystrčil. V březnu 1936 byl zbaven funkce župní tajemník Jan Gajda a uvažovalo se o jeho povolání do pražského ústředí NOF (v létě a na podzim roku 1936 však stále setrval na Brněnsku). Novým župním tajemníkem NOF v Brně byl jmenován nezaměstnaný úředník Josef Nachtigal, který do NOF vstoupil teprve v roce 1935. Po neshodách s Janem Gajdou však Nachtigal již v listopadu 1936 na funkci župního tajemníka rezignoval a jeho funkci pak de facto převzal opět Jan Gajda.

Personálními rozpory a změnami byla poznamenána rovněž ostravská župa NOF. Tamní spory přijel několikrát řešit i vůdce Gajda. Proti Gajdovi se postavili župní náčelník Josef Hlubek a člen župní rady NOF Karel Žáček, kteří mu vytýkali především diktátorské metody při řízení strany, sázavskou aféru a špatnou finanční situaci. V odporu proti Gajdovi nakonec setrval pouze Hlubek, který se po jednání v ostravské kavárně Savoy dne 6. března 1937 vzdal funkce župního náčelníka. Novým župním náčelníkem byl následně jmenován dřívější opozičník Karel Žáček, který se při jednání s Gajdou udobřil.⁴⁰ Ani odvolání Hlubka však klid do personálních otázek

38 V lednu 1936 mělo ústředí NOF celkové dluhy ve výši cca 1 milionu korun československých.

39 K rozporům uvnitř moravské části NOF (především pak na Brněnsku a v Moravské Ostravě) jsou uloženy materiály v MZA, B 40/3 F, kartony 11 (457), 12 (458), 13 (459), 14 (460).

40 MZA, B 40/3 F, karta 13 (459).

ostravské župy nepřineslo a Gajda musel opět přijíždět řešit vzájemné rozpory mezi novým vedením a Hlubkovými stoupenci.⁴¹

Personální rozpory byly často vyvolány notorickými finančními problémy pražského ústředí NOF. Situace se vyostřila ke konci roku 1937, kdy řada věřitelů NOF začala podávat návrhy na konkurs a exekuce proti NOF i vůdci Gajdovi. Důvodem byly zejména značné dluhy za volební kampaň roku 1935.⁴² V rámci jednotlivých moravských žup NOF byly pořádány akce na zaplacení dluhů ústředí NOF v celkové výši 350 000 korun československých (stav k lednu 1938). V lednu 1938 byl zřízen tzv. „*Železný kruh přátel generála Gajdy*“ zahrnující ty členy NOF, kteří přispěli finančním darem na zmírnění dluhů. Přispívajícím členům byly vydávány zvláštní odznaky (železný, stříbrný a zlatý dle výše příspěvku). V rámci žup NOF na Moravě a ve Slezsku byly výběrem finančních darů pověřeni vedoucí představitelé strany.

NOF vyvíjela značnou aktivitu i v období tzv. Druhé republiky. Z popudu NOF byl v říjnu 1938 založen Národní tábor Československý (někdy též užíváno pouze označení Národní tábor), zamýšlený jako pokus stmelit české fašistické proudy kolem explicitně formulovaného fašistického programu.

Programové teze nového hnutí byly načrtnuty v letáku nadepsaném „*Občané*“, kolportovaném od poloviny října 1938 a podepsaném R. Gajdou. V provolání o devíti bodech bylo požadováno rozpuštění všech politických stran, revize majetku bývalých politiků a vyšetření jejich údajné protistátní činnosti (v této souvislosti mělo být vrcholným představitelům První republiky zabráněno v emigraci do zahraničí). Ostře byla v letáku napadnuta rovněž vláda Jana Syrového, označená za „*bezvýznamnou, nastrčenou, uniformovanou vládu v pozadí se skrývajících politických čachrářů*“. Požadováno bylo také okamžité rozpuštění zednářských lóží a vyloučení jejich členů z veřejného života. Největší prostor byl věnován protižidovským opatřením.

Již v listopadu 1938 však byla koncepce Národního tábora Československého opuštěna, poté co NOF vstoupila 19. 11. 1938 do Strany národní jednoty (přičemž však, na rozdíl od dalších zúčastněných subjektů, nedošlo k jejímu organizačnímu rozpuštění). Vůdčí postava NOF R. Gajda se stal dokonce místopředsedou tohoto nového politického uskupení.

V souvislosti se zřízením Protektorátu Čechy a Morava se NOF, spolu s dalšími fašistickými organizacemi, snažila o uchopení moci. Po těchto

⁴¹ MZA, B 40/3 F, karton 14 (460).

⁴² Oběžník ústředí NOF ohledně sbírky na dluhy ze dne 11. prosince 1937.

neúspěšných snahách svolal R. Gajda 2. července 1939 likvidační sjezd NOF a vyzval členy ke vstupu do Národního souručenství. NOF pak byla znovuobnovena částí bývalých členů dne 22. září 1940, tentokrát již bez R. Gajdy.

THE NATIONAL FASCIST COMMUNITY IN THE MORAVIA IN THE PERIOD OF 1926–1938

The work describes the development of the Moravian part of the National Fascist Community in the period of 1926–1938. National Fascist Community (Národní obec fašistická) was established in the year 1926. The existing Czech fascist movement (represented by the organisations called Czechoslovak Fascists, National Movement and Red and Whites) changed into a political party. Leader of the National Fascist Community was for the period of the First Czechoslovak Republic famous Czech legionnaire general – Radola Gajda. National Fascist Community represents strongest political power of the Czech Fascism with a deputies in the Parliament (in parliamentary election in 1935 got 2,4 % of the vote and six deputies). Overall influence of the party was insignificant. There existed some violently flows within the party. A small group of members and sympathizers of the party tried to attacked barracks of the Czech army in Brno-Židenice in 1933. This attempt at coup d'état failed and the perpetrators were arrested. Political program of the party was mainly negativistic (against minorities, Communists, liberal democracy, etc.). On the other hand were the members of the National Fascist Community (including the leader Radola Gajda) among the supporters of national defense in 1938 and against requirements of the Nazi-Germany.

